

Podręcznik wolontariusza hospicyjnego

Redaktorzy:

ks. Piotr Krakowiak SAC, Aleksandra Modlińska

Podręcznik wolontariusza hospicyjnego

Hospicjum to też Życie

Biblioteka Fundacji Hospicyjnej

Gdańsk 2008

Recenzja: dr hab. Józef Binnebesel, prof. nadzw. Uniwersytetu Mikołaja Kopernika — Wydział Nauk Pedagogicznych, Katedra Pedagogiki Specjalnej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu

Redakcja merytoryczna: dr med. Anna Olszewska, prof. dr hab. med. Wiesław Makarewicz

Redaktor prowadzący: Alicja Stolarczyk

Redakcja: Renata Sabiniewicz, Anna Korejwo

Projekt okładki: Krzysztof Klejzerowicz

Fotografie: Andrzej i Szymon Brzóska

Opracowanie graficzne i skład: Jacek Rembowski

Superiorum permissu

Copyright 2008 © by Fundacja Hospicyjna

Wszystkie prawa zastrzeżone.

Książka ani jej część nie może być przedrukowywana ani w żaden sposób reprodukowana lub odczytywana w środkach masowego przekazu bez pisemnej zgody Fundacji Hospicyjnej.

Fundacja Hospicyjna
80-208 Gdańsk, ul. Chodowieckiego 10
tel./faks (058) 345 90 60
e-mail: fundacja@hospicja.pl
www.hospicja.pl

Wydawca:

„Via Medica sp. z o.o.” sp.k.
80-180 Gdańsk, ul. Świętokrzyska 73
Tel. 058 320 94 94, faks: 058 320 94 60
www.viamedica.pl

Gdańsk 2008
Wydanie I
ISBN 978-83-7555-076-4

Spis autorów

Redaktorzy

Ks. dr Piotr Krakowiak SAC — Hospicjum im. Ks. Eugeniusza Dutkiewicza SAC w Gdańsku, Fundacja Hospicyjna, Krajowy Duszpasterz Hospicjów

Dr med. Aleksandra Modlińska — Zakład Medycyny Paliatywnej Akademii Medycznej w Gdańsku, Hospicjum im. Ks. Eugeniusza Dutkiewicza SAC w Gdańsku

Recenzent

Dr hab. Józef Binnebesel, prof. nadzw. Uniwersytetu Mikołaja Kopernika — Wydział Nauk Pedagogicznych, Katedra Pedagogiki Specjalnej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu

Autorzy

Dr hab. Józef Binnebesel, prof. nadzw. Uniwersytetu Mikołaja Kopernika — Wydział Nauk Pedagogicznych, Katedra Pedagogiki Specjalnej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu

Dr farm. Joanna Erecińska — wolontariusz Fundacji Hospicyjnej

Ks. dr Dariusz Giers — Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Służby Zdrowia, Watykan

Ks. dr Piotr Krakowiak SAC — Hospicjum im. Ks. Eugeniusza Dutkiewicza SAC w Gdańsku, Fundacja Hospicyjna, Krajowy Duszpasterz Hospicjów

Dr med. Dominik Krzyżanowski — Hospicjum Bonifratrów we Wrocławiu

Dr med. Aleksandra Modlińska — Zakład Medycyny Paliatywnej Akademii Medycznej w Gdańsku, Hospicjum im. Ks. Eugeniusza Dutkiewicza SAC w Gdańsku

Dr med. Janusz Wojtacki — Zakład Propedeutyki Onkologii Akademii Medycznej w Gdańsku

Lek. med. Małgorzata Napieralska — Regionalny Szpital Specjalistyczny, Oddział Neonatologii w Grudziądzu

Mgr Szymon Formela — Zakład Socjologii Medycyny i Patologii Społecznej Akademii Medycznej w Gdańsku, wolontariusz Hospicjum im. Ks. Eugeniusza Dutkiewicza SAC w Gdańsku

Mgr Anna Janowicz — Fundacja Hospicyjna

Mgr Kamil Kabasiński — Hospicjum im. Ks. Eugeniusza Dutkiewicza SAC w Gdańsku

Mgr Bogna Kozłowska — Hospicjum im. Ks. Eugeniusza Dutkiewicza SAC w Gdańsku

Mgr Agnieszka Paczkowska — Hospicjum im. Ks. Eugeniusza Dutkiewicza SAC w Gdańsku

Mgr Leszek Pawłowski — Zakład Medycyny Paliatywnej Akademii Medycznej w Gdańsku, wolontariusz Hospicjum im. Ks. Eugeniusza Dutkiewicza SAC w Gdańsku

Mgr Ewa Płodziszewska — wolontariusz Hospicjum im. Ks. Eugeniusza Dutkiewicza SAC w Gdańsku

Mgr farm. Anna Skowron — Hospicjum im. Ks. Eugeniusza Dutkiewicza SAC w Gdańsku

Mgr Beata Stachowska — Hospicjum im. Ks. Eugeniusza Dutkiewicza SAC w Gdańsku

Mgr farm. Iga Wapniarska — Katedra i Zakład Farmakologii Akademii Medycznej w Gdańsku,
wolontariusz Hospicjum im. Ks. Eugeniusza Dutkiewicza SAC w Gdańsku

Monika Kuniczuk — Hospicjum im. Ks. Eugeniusza Dutkiewicza SAC w Gdańsku

Maria Mularczyk — Hospicjum im. Ks. Eugeniusza Dutkiewicza SAC w Gdańsku

Ewa Starkel — Hospicjum im. Ks. Eugeniusza Dutkiewicza SAC w Gdańsku

Spis treści

Przedmowa	13
<i>Małgorzata Krajnik</i>	
Wprowadzenie	15
<i>ks. Piotr Krakowiak SAC</i>	
Rozdział 1	
Historia i współczesność wolontariatu hospicyjnego	17
<i>ks. Piotr Krakowiak SAC, Anna Janowicz</i>	
Skąd się wzięło słowo „hospicjum”?	17
Historia współczesnego ruchu hospicyjnego na świecie	19
Historia współczesnego ruchu hospicyjnego w Polsce	21
Duszpasterstwo hospicyjne i Krajowy Duszpasterz Hospicjów	23
Podstawowe elementy polskiego ruchu hospicyjnego	24
Karta Hospicjum	25
Prawa Człowieka Umierającego	26
Wolontariat hospicyjny w Polsce w świetle badań Fundacji Hospicyjnej „Hospicjum to też Życie”	27
Definicje zamiast wstępu	27
Początki nowego wolontariatu u schyłku PRL-u: „Ochotnicy wyginęli na wojnie”	27
Zmiana form wolontariatu hospicyjnego w Polsce w latach 1989–2000	28
Zmiany wolontariatu w latach 2001–2006	29
Wykształcenie a zaangażowanie w wolontariat	30
Regiony i religijność a zaangażowanie w wolontariat	30
Słowo zachęty na zakończenie	31
Literatura	32
Rozdział 2	
„Okruchy filozofii”	35
<i>Kamil Kabasiński, ks. Piotr Krakowiak SAC</i>	
Wprowadzenie – zarys dziejów dobroczynności	35
Prometeusz	35
Arystoteles	36
Eros i filia	36
Stoicy	36
Caritas i chrześcijańskie przykazanie miłowania bliźniego	36
Opieka socjalna w Imperium Rzymskim	37
Średniowiecze i renesans	37
Oświecenie i rewolucja francuska	38
Nowożytna pomoc socjalna	38
Humanizm a humanitaryzm – rozwój idei i ich dzisiejsze znaczenie	39

Humanizm	39
Humanitaryzm	39
Współczesne horyzonty pracy na rzecz bliźniego – motywacje wolontariuszy	40
Dobry Samarytanin, czyli miłosierny sługa	40
Opiekun spolegliwy, czyli praktyczny altruista	42
Zakończenie	42
Literatura	43

Rozdział 3

Kościół katolicki wobec wolontariatu i posługi wolontariuszy **45**

ks. Dariusz Giers, ks. Piotr Krakowiak SAC

Jan Paweł II jako promotor chrześcijańskiego wolontariatu	45
Miłość najwspanialszą formą ewangelizacji. Jan Paweł II	48
Przykłady troski o wolontariat w Kościele na świecie i w Polsce	50
Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Służby Zdrowia	50
Wolontariat katolicki w służbie zdrowia. Kardynał Angelo Sodano	50
Stowarzyszenia wolontariatu: świadectwo chrześcijańskie	50
Wolontariat: świadectwo miłości	52
Wolontariusze w służbie zdrowia i dla obrona życia	54
Specyfika służby wśród chorych katolickich wolontariuszy	54
Relacja między specyficzną potrzebą a całokształtem zdrowia człowieka	55
Przesłanie nadziei	56
Kościół w Polsce wobec wolontariatu	56
List pasterski o wolontariacie	56
Potrzeba „miłosierdzia czynów”	56
Bezinteresowna wola służenia innym	57
Troska o potrzebujących w Polsce	59
Realizacja ideałów miłosiernego Samarytanina jako wzór dla wolontariuszy	60
Jan Paweł II	60
Benedykt XVI	61
Literatura	65

Rozdział 4

Pedagogiczne aspekty wolontariatu w hospicjum **67**

Józef Binnebesel

Literatura	71
------------	----

Rozdział 5

Socjologiczne aspekty opieki paliatywno-hospicyjnej **73**

ks. Piotr Krakowiak SAC, Szymon Formela

Wstęp	73
Choroby o niepomyślnym rokowaniu a zmiany w funkcjonowaniu społecznym chorego i jego rodziny	73
Odmienność celów	77

Różnice w strukturze zespołów opiekuńczych	78
Literatura	80

Rozdział 6

Prawa i obowiązki w wolontariacie hospicyjnym **81**

Bogna Kozłowska, Leszek Pawłowski

Kto to jest wolontariusz?	81
Obowiązki wolontariusza	82
Prawa wolontariusza	83
Prawo wolontariusza do uzyskania informacji o przysługujących mu prawach i ciążących na nim obowiązkach	83
Prawo wolontariusza do bezpiecznych i higienicznych warunków wykonywania świadczeń	83
Prawo wolontariusza do zwrotu kosztów podróży służbowych i diet	84
Prawo wolontariusza do zaopatrzenia z tytułu wypadku przy wykonywaniu świadczeń albo do ubezpieczenia od następstw nieszczęśliwych wypadków	84
Prawo wolontariusza do otrzymania zaświadczenia o wykonywaniu świadczeń, w tym określającego zakres ich wykonywania	85
Prawo wolontariusza do potwierdzenia na piśmie treści porozumienia	85
Inne prawa i obowiązki wolontariusza	85
Kto może korzystać ze świadczeń wolontariuszy?	85
Obowiązki i prawa korzystających ze świadczeń wolontariuszy	86
Obowiązki hospicjum	86
Uprawnienia hospicjum	87
Co to jest „PRAWO WOLONTARIATU HOSPICYJNEGO”?	88
Podstawowe przepisy prawne dotyczące wolontariatu w hospicjum:	88
Przepisy prawne dotyczące wybranych zagadnień z zakresu wolontariatu:	89
Bezpieczeństwo i higiena pracy wolontariuszy	89
Wymagania zdrowotne	89
Zbiórki publiczne	89
Imprezy masowe	90
Wolontariat w hospicjum – czyli jak pomagać?	90
Wolontariat medyczny	90
Wolontariat niemedyczny (akcyjny)	90
Zbiórka publiczna	91
Imprezy masowe to wydarzenia, które gromadzą wielu uczestników.	92

Rozdział 7

Inne specjalności i profesje zaangażowane w wielodyscyplinarnym zespole paliatywno-hospicyjnym **95**

Wstęp	95
Udział farmaceuty w opiece hospicyjnej	96
<i>Anna Skowron, Iga Wapniarska, Joanna Erecińska</i>	
Leki	96

Przechowywanie	96
Stosowanie	97
Utylizacja	98
Edukacja wolontariuszy	98
Pomoc psychologiczna w hospicjum	99
<i>Agnieszka Paczkowska, ks. Piotr Krakowiak SAC</i>	
Pomoc psychologiczna pacjentom	99
Pomoc psychologiczna w otoczeniu chorego: rodzina i bliscy	100
Edukacja psychologiczna zespołu opiekuńczego	100
Psychologiczna pomoc pracownikom i wolontariuszom hospicyjnym	101
Rola duszpasterza w opiece paliatywno-hospicyjnej	102
<i>ks. Piotr Krakowiak SAC</i>	
Być jak Jezus wrażliwym na potrzeby człowieka	102
Chcę tego, co jest w Twoim umyśle i Twoim sercu (Dawid Taśma)	103
Pasterz chorego i cierpiącego wraz z nim otoczenia: rodziny, przyjaciół i zespołu	105
Kapłan proszący o pomoc dla pacjentów hospicyjnych – dzieła charytatywne	105
Zakończenie	106
Rola pracownika socjalnego	107
<i>Ewa Starkel, ks. Piotr Krakowiak SAC</i>	
Pracownik socjalny w zespole paliatywno-hospicyjnym	108
Rola innych specjalności w opiece paliatywno-hospicyjnej	109
<i>Dominik Krzyżanowski, ks. Piotr Krakowiak SAC</i>	
Fizjoterapia w opiece hospicyjnej	109
Terapie zajęciowe	110
Muzykoterapia i jej zastosowanie w opiece paliatywno-hospicyjnej	112
Przyjaciół pies – kilka słów o dogoterapii w opiece hospicyjnej	112
Rozdział 8	
Wolontariat jako integralna część zespołu hospicyjnego	115
<i>ks. Piotr Krakowiak SAC, Agnieszka Paczkowska, Beata Stachowska</i>	
Podstawowe warunki niezbędne do funkcjonowania wolontariatu hospicyjnego	115
Ustalenie zadań dla wolontariuszy oraz ich funkcjonowanie w zespole	116
Jak wynagradzać wolontariuszy?	117
Problemy w wolontariacie hospicyjnym – przyczyny powstawania i sposoby rozwiązywania	121
Różnice w potrzebach i celach	122
Wolontariusz – pacjent	123
Wolontariusz – rodzina chorego	124
Wolontariusz – pielęgniarz i salowe	125
Zakłócenia w procesie komunikacji	126
Wolontariusz – pacjent i rodzina chorego	127
Wolontariusz – zespół hospicyjny, przełożony	128
Zasoby (cechy) wewnętrzne i zewnętrzne	129
Wolontariusz – pacjent	130

Problemy strukturalne, związane z funkcjonowaniem jednostki w grupie	133
Wolontariusz – pacjent	134
Zakończenie współpracy w wolontariacie hospicyjnym	138
Literatura	141

Rozdział 9

Przygotowanie do pracy wolontariusza hospicyjnego: informacja, rekrutacja, szkolenia wstępne i szkolenie wolontariusza medycznego **143**

Aleksandra Modlińska, Agnieszka Paczkowska, ks. Piotr Krakowiak SAC

Rekrutacja i orientacja kandydata do wolontariatu	143
Określenie potrzeb i celów ośrodka paliatywno-hospicyjnego względem wolontariatu	143
Zakres zadań wolontariusza ośrodka paliatywno-hospicyjnego	144
Stanowisko: wolontariusz odpowiedzialny za prowadzenie terapii zajęciowych dla pacjentów oddziału hospicyjnego	144
Stanowisko: wolontariusz medyczny hospicyjnej opieki domowej	145
Profil wolontariusza hospicyjnego i najbardziej pożądane grupy zawodowe	146
Przykładowy profil wolontariusza: organizator czasu wolnego w hospicjum stacjonarnym:	146
Przykładowy profil wolontariusza: odpowiedzialny za porządek w magazynie sprzętu medycznego na wyposażeniu hospicjum domowego:	146
Promocja wolontariatu hospicyjnego	147
Przyjmowanie zgłoszeń kandydatów do wolontariatu	147
Selekcja kandydatów do wolontariatu	147
Szkolenie i okres próbny kandydatów do wolontariatu	148
Szkolenie wstępne dla wszystkich kandydatów do wolontariatu hospicyjnego	148
Rozmowa kwalifikacyjna na zakończenie szkolenia i okres próbny	148
Podpisanie umowy wolontariackiej	149
Przygotowanie i szkolenie kandydata do wolontariatu medycznego	149
Przygotowanie do szkolenia. Rozmowa z kandydatem	149
Wykłady teoretyczne – tematy obowiązkowe i dodatkowe	150
Zajęcia praktyczne – doświadczenie członków zespołu	151
Praktyki przy łóżku chorego pod okiem instruktorów i zespołu	151
Ocena przygotowania medyczno-pielęgniarskiego	152
Zakończenie szkolenia dla wolontariusza medycznego	152
Rozmowa kwalifikacyjna jako podsumowanie cyklu szkoleniowego	152
Certyfikat wolontariusza medycznego hospicjum	153
Ewentualne szkolenia uzupełniające lub wskazanie pracy osobistej	154
Praca wolontariusza medycznego w zespole	154
Propozycja współpracy w zespole hospicyjnym i ustalenie jej warunków	155
Przedstawienie i powitanie przez zespół hospicyjny i szczególna rola koordynatora	155
Wyznaczanie zadań i współpraca z koordynatorem wolontariatu i z zespołem hospicyjnym	155
Rozwiązywanie problemów, sposób zgłaszania uwag i troska o poprawę jakości pracy	157
Granice pomocy w opiece medycznej, pielęgniarskiej i psychologicznej	158
Współpraca z pozostałymi członkami zespołu hospicyjnego	159
Wolontariusz – lekarz	160

Wolontariusz – pielęgniarka	160
Wolontariusz – rehabilitant	160
Na zakończenie – tajemnica profesjonalna wolontariusza medycznego	161
Literatura	162

Rozdział 10

Praktyczny przewodnik opieki nad ciężko i obłożnie chorym **163**

Aleksandra Modlińska, Małgorzata Napieralska, Maria Mularczyk

Toaleta chorego	163
Toaleta chorego leżącego w łóżku	163
Kolejne etapy toalety chorego leżącego	164
Mycie zębów	164
Mycie twarzy, uszu i szyi	166
Mycie kończyn górnych	167
Mycie klatki piersiowej	168
Mycie brzucha	168
Mycie kończyn dolnych	168
Mycie pleców i pośladków	169
Mycie okolicy krocza	170
Obcinanie paznokci	170
Mycie włosów	171
Czesanie	172
Zmiana bielizny pościelowej	173
Zmiana bielizny pościelowej przez jednego opiekuna	173
Zmiana bielizny pościelowej przez dwóch opiekunów	174

Literatura uzupełniająca **176**

Strony internetowe	188
--------------------	-----

Wykaz centrów wolontariatu **190**

Województwo dolnośląskie:	190
Województwo podlaskie	191
Województwo śląskie	191
Województwo warmińsko-mazurskie:	192
Województwo opolskie:	193
Województwo kujawsko-pomorskie:	194
Województwo pomorskie:	195
Województwo świętokrzyskie	196
Województwo zachodniopomorskie	196
Województwo małopolskie	197
Województwo wielkopolskie	197
Województwo lubelskie	197
Województwo lubuskie	198
Województwo łódzkie	198
Województwo mazowieckie	198
Województwo podkarpackie	199
Województwo wielkopolskie	199

Przedmowa

Nie jest łatwo być dobrym i kompetentnym wolontariuszem w hospicjum. Wystarczy przyrzeć się treściom zawartym w obecnym podręczniku. Istnieje wiele możliwości pracy w hospicjum, począwszy od pozyskiwania funduszy, a skończywszy na uczestniczeniu w opiece nad chorym. Wszystkie formy działania są bardzo ważne i potrzebne. Wolontariusz, który chce bezpośrednio towarzyszyć chorym zbliżającym się do umierania, powinien posiadać podstawową wiedzę z zakresu pielęgnacji, a nawet leczenia objawowego. Powinien rozumieć zasady etyczne końca życia. Powinien wiedzieć, jak rozpoznawać niespełnione potrzeby psychiczne czy duchowe, a przede wszystkim uczyć się, także w sposób praktyczny, komunikacji z chorym i jego rodziną. Wreszcie bardzo ważne jest zdobywanie umiejętności pracy w zespole interdyscyplinarnym. Jak dobrze, że jest tyle osób, które chcą zrobić, jak to mówiła Matka Teresa z Kalkuty, „coś wspaniałego dla Boga” (*something beautiful for God*). Sądzę jednak, że pracując w dzisiejszych czasach w opiece paliatywnej, stajemy wobec szczególnie trudnego wyzwania. Jakiego? Zostało ono pokazane między innymi w niedawno opublikowanym badaniu nad przyczynami próśb o eutanazję pacjentów w Holandii (1). Okazało się, że większość z tych chorych chciała umrzeć w wyniku eutanazji z powodu poczucia utraty własnej godności. Czyli nie lęk przed bólem (dopiero 7. miejsce), dusznością (9. miejsce) czy byciem ciężarem dla bliskich (8. miejsce) – ale utrata godności człowieka! Czy potrafimy sprawować opiekę paliatywną w taki sposób, aby ochronić i wzmocnić poczucie godności chorego? Godność dotyczy zarówno własnego odbioru (*ja jestem osobą*), jak i bycia odbieranym przez innych (*traktują mnie jako osobę*). Poczucie godności chorego wzmacnia okazywany mu szacunek, zapewnienie prywatności i możliwości wyboru oraz kontroli nad tym, co się z nim dzieje, okazywane zainteresowanie, a także... humor! (2). Bardzo ważne jest nieopuszczanie chorego, nie tylko w dosłownym znaczeniu, ale także emocjonalne (3). Może w mniejszym stopniu dotyczy to wolontariuszy, a raczej personelu medycznego innych niż medycyna paliatywna specjalności. Szczególnie lekarzom trudno jest zaakceptować fakt, że nawet gdy nie mogą wyleczyć, są ważni dla chorego i rodziny. Wszyscy, i personel medyczny, i wolontariusze, powinniśmy doskonalić się w opiece nad umierającymi, nie tylko kompetentnej, ale i pełnej miłości (4). Warto podkreślać, że opieka paliatywna to nie tylko leczenie bólu i innych objawów, pielęgnacja czy rozwiązywanie problemów psychicznych i społecznych. To, oprócz tego, a może przede wszystkim, próba pomocy w zachowaniu lub przywróceniu poczucia godności chorego, który jest „zmieniony” przez swoją chorobę i umieranie. I jeszcze jedno. Coraz częściej możemy mieć do czynienia z osobami niewierzącymi. Trzeba pa-

miętać, że one również mają głębokie potrzeby egzystencjalne. Przejawiają się one między innymi w pragnieniu znalezienia sensu swojego życia, utrzymania więzi z bliskimi oraz doświadczaniu piękna otaczającego świata (5). Przypominają mi się słowa lewicowego polskiego poety Stanisława Jerzego Leca: „Człowieczej ręki ciepło, którą mi podano, przez lata noszę z sobą, już się nie wystudzi”. Wierzę, że to Wasze dotykanie rąk i serc chorzy przenoszą przez śmierć do Wieczności.

Dr med. Małgorzata Krajnik

Krajowy Konsultant w dziedzinie Medycyny Paliatywnej

Piśmiennictwo

1. Georges J.J., Onwuteaka-Philipsen B.D., Muller M.T., van der Wal G. *Relatives' perspective on the terminal ill patients who died after euthanasia or physician-assisted suicide: a retrospective cross-sectional interview study in the Netherlands. Death Study* 2007;31:1-15
2. Walsh K. and Kowanko I. *Nurses' and patients' perception of dignity. Int. J. Nurs Pract.* 2002;8(3):143-151
3. Quill T.E. and Kassel C.K. *Nonabandonment: a central obligation for physicians. Ann. Intern. Med.* 1995;122(5):368-74.
4. Byock I. *The meaning and value of Heath. J. Pallia Med.* 2002;5(2):279-88.
5. Smith-Stoner M. *End-of-life preferences for atheists. J. Pallia.t Med.* 2007;10(4):923-8.

Wprowadzenie

Od przypowieści o Miłosiernym Samarytaninie (por. Łk 10, 30-37) poprzez starożytne i średniowieczne hospicja, aż do współczesnych ośrodków paliatywno-hospicyjnych ruch hospicyjny na świecie i w Polsce jest związany z chrześcijańską wrażliwością na człowieka cierpiącego. Katechizm Kościoła Katolickiego podkreśla rolę opieki paliatywnej u kresu ludzkiego życia, zachęcając chrześcijan do uczestniczenia w trosce o ciężko chorych i umierających (por. KKK, 2279). Także przesłanie Ojca Świętego Benedykta XVI na Światowy Dzień Chorego w 2007 roku było poświęcone opiece paliatywno-hospicyjnej. Kościół prowadzący na całym świecie ponad 100 tysięcy dzieł chrześcijańskiego miłosierdzia zapewnia w wielu z nich opiekę paliatywno-hospicyjną, związaną z troską o ciężko chorych i umierających w ich domach, w domach hospicyjnych i oddziałach medycyny paliatywnej. Duchowni i katolicy świeccy służą także chorym i ich rodzinom w instytucjach prowadzonych przez fundacje i stowarzyszenia, pracując także w ośrodkach paliatywno-hospicyjnych będących w strukturach publicznej służby zdrowia.

Fundacja Hospicyjna we współpracy z Fundacją PZU wraz z ośrodkami paliatywno-hospicyjnymi w całym kraju realizuje program *Lubię pomagać – rozwój wolontariatu hospicyjnego*. W ramach tego projektu przygotowano zestaw podręczników: dla koordynatorów wolontariatu hospicyjnego oraz dla wolontariuszy zainteresowanych pracą w ośrodkach paliatywno-hospicyjnych.

Podręcznik koordynatora wolontariatu hospicyjnego jest zbiorem wiadomości dla osób odpowiedzialnych w ośrodkach paliatywno-hospicyjnych za opiekę i rozwój wolontariatu hospicyjnego. Jak pisze we wstępie do tego podręcznika Opiekun Służby Zdrowia przy Konferencji Episkopatu Polski, bp Stefan Regmunt *"obok teoretycznej wiedzy, wzbogaconej literaturą przedmiotu i bogatym aparatem krytycznym, jest w [podręczniku dla koordynatorów] wiele praktycznych uwag przydatnych koordynatorom w przygotowaniu i prowadzeniu zespołu wolontariatu. Obok zagadnień medycznych będących podstawą opieki paliatywno-hospicyjnej dużo miejsca poświęcono zagadnieniom psychologicznym i pedagogicznym, dając koordynatorom podstawy do prowadzenia grupy i rozwiązywania problemów. Ważne jest ukazanie interdyscyplinarności zespołu opieki paliatywno-hospicyjnej i zakresu pracy z ciężko chorymi. (...) Sięgnięcie do cennego źródła, jakim jest List Apostolski Jana Pawła II o chrześcijańskim sensie cierpienia, a także przetłumaczony na język polski dla tej publikacji tekst Kardynała Angelo Sodano o katolickim wolontariacie w służbie zdrowia przybliżają nam tę prawdę. Niewyczerpanym źródłem inspiracji do służby wolontariatu są liczne wypowiedzi Ojca Świętego Jana Pawła II, stanowiące podstawę tego rozważania. Razem z najnowszymi wypowiedziami Ojca Świętego Benedykta XVI*

stanowią świadectwa troski i szacunku, jakim Kościół darzy wszystkich wolontariuszy, w tym także wolontariuszy hospicyjnych."

Podręcznik wolontariusza hospicyjnego to usystematyzowany zbiór informacji dla każdej osoby pragnącej rozpocząć pracę wolontaryjną w ośrodku paliatywno-hospicyjnym. Książka bierze pod uwagę zróżnicowany przekrój kandydatów do wolontariatu: od młodzieży, poprzez osoby dorosłe, do wolontariuszy z grupy emerytów i rencistów. Wiadomości podane są w taki sposób, aby mogły z nich skorzystać osoby z różnym wykształceniem i doświadczeniem zawodowym: medycznym, humanistycznym i technicznym. Dzięki części teoretycznej oraz rozbudowanej części praktycznej, dotyczącej opieki nad ciężko chorym, może być to również przydatny przewodnik dla osób, w otoczeniu których - w domu, w rodzinie czy w sąsiedztwie - są osoby chore lub starsze, wymagające pomocy. Właśnie praktyczne wskazówki stanowią o jej wartości.

Wśród materiałów edukacyjnych mających pomóc w tworzeniu centrów wolontariatu hospicyjnego, obok filmów edukacyjnych, portalu internetowego i cyklicznych spotkań szkoleniowych, jest również ten praktyczny podręcznik dla kandydatów do wolontariatu hospicyjnego. Mamy nadzieję, że także pracujący już w ośrodkach paliatywno-hospicyjnych wolontariusze oraz osoby opiekujące się chorymi i starszymi w swoich domach znajdą dla siebie coś interesującego.

Podręcznik wolontariusza hospicyjnego, podobnie jak inne publikacje w ramach projektu *Lubię pomagać – rozwój wolontariatu hospicyjnego* powinien stać się cennym źródłem praktycznej wiedzy o opiece paliatywno-hospicyjnej zarówno dla studentów wydziałów lekarskiego i pielęgniarstwa akademii medycznych, jak i wszystkich innych kierunków studiów zorientowanych na pomoc człowiekowi. Studenci psychologii, pedagogiki, resocjalizacji, socjologii i teologii z pewnością znajdą w tej książce wiele praktycznych informacji i zachętę do współpracy w wolontariacie hospicyjnym.

Wolontariat hospicyjny był jedynym sposobem działania zespołów hospicyjnych przez pierwsze lata istnienia ruchu hospicyjnego w Polsce. Rozwój ośrodków paliatywno-hospicyjnych związany był z zatrudnieniem lekarzy - specjalistów w dziedzinie medycyny paliatywnej, pielęgniarek specjalizujących się w opiece paliatywnej i wielu innych profesjonalistów tworzących interdyscyplinarny zespół opiekuńczy.

Mam nadzieję, że przestudiowanie tego podręcznika zachęci jak największą liczbę osób do służby wolontariatu w ośrodkach paliatywno-hospicyjnych. Wierzę, że ta książka będzie również pomocą dla rodzin osób obłożnie chorych i starszych, przebywających w swoich domach. Oby zawarte w tej książce treści zachęciły nas do samarytańskiej służby wolontariatu, zawartej w Jezusowej odpowiedzi podczas dialogu z uczniem: *Któryż okazał się, według twego zdania, bliźnim (...)? Ten, który mu okazał miłosierdzie. Jezus mu rzekł: Idź, i ty czyn podobnie! (Łk 10, 36-37).*

Ks. dr Piotr Krakowiak SAC, Krajowy Duszpasterz Hospicjów